

РЕСУРСНА БАЗА ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ

Н.В.Тарасевич

к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет

Банківська система України функціонує в складних умовах, вона перебуває під впливом глобалізації економіки та інтеграції у світовий фінансовий простір, а зміни, які відбуваються у напрямках та темпах її розвитку, кардинально впливають на внутрішню та зовнішню економічну стабільність держави. На тлі негативного впливу наслідків фінансової кризи на діяльність банківської системи України суттєво зростає роль ресурсної бази банків, яка визначає не тільки кредитоспроможність, а й можливість зростання доходів, прибутку та загальноекономічного потенціалу банку.

В таких умовах особливої актуальності набуває аналіз пасивів банків, що формують ресурсний потенціал банківської системи та обумовлюють її кредитно-інвестиційні можливості. Як відомо, пасиви банку складаються з власних коштів (капітал) і зобов'язань (залучені та запозичені ресурси). Структура та динаміка пасивів банківської системи України представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Структура ресурсної бази банківської системи України (розраховано автором за матеріалами [1])

Показники	Період						
	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Власний капітал, млн.грн.	155 487	169 320	192 599	148 023	103 713	123 784	163 597
-у % до пасивів	14,7	15,0	15,0	11,2	8,3	9,9	12,2
Зобов'язання, млн. грн.	898 793	957 872	1 085 496	1 168 827	1 150 672	1 132 515	1 172 761
-у % до пасивів	85,3	85,0	85,0	88,8	91,7	90,1	87,8
Пасиви, млн.грн.	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 316 852	1 254 385	1 256 299	1 336 358

Представлені в таблиці 1. дані свідчать про зростання обсягів фінансових ресурсів банківської системи України на 26,7%. Головним джерелом ресурсів банків залишаються залучені та запозичені кошти, які складають на протязі останніх років 85-92% від загального обсягу ресурсів банківській системи.

Питома вага власного капіталу у структурі ресурсів банків України є незначною, але має важливе значення для ефективного здійснення банківської діяльності. За період з 2012 до початку 2018 року власний капітал банків динамічно зростав, загальне його збільшення за цей період складало 5,2%. Але с початку 2014 року по 2016 рік власний капітал банків скоротився на 21,4%. Це негативне явище являється наслідком значних збитків, яких зазнала банківська система України впродовж 2014-2016 років. Відносно позитивною являється динаміка зростання власного капіталу впродовж 2016-2017 років, незважаючи на присутність збитків банківського сектору економіки.

Зобов'язання банку переважають у загальному обсязі ресурсів, якими володіють банки, та посідають важливе місце в структурі банківських ресурсів. Сукупний обсяг зобов'язань українських банків зріс на 30,5% за період дослідження. Наведені показники свідчать про загальне нарощування розміру ресурсної бази банків України, що вказує у цілому на позитивну динаміку впродовж 2012-2017 років. Але за 2015-2016 роки обсяг зобов'язань українських банків скоротився, що також було наслідком загальних негативних змін в банківському секторі вітчизняної економіки. При цьому якщо на початок 2012 року питома вага зобов'язань банків в структурі банківських ресурсів складала 85,3%, то на початок 2018 року вона дорівнювала в структурі банківських ресурсів 87,8%. Зростання

частки зобов'язань в структурі банківських ресурсів свідчить про послаблення фінансової стійкості українських банків, це також являється наслідком значного зменшення обсягу власного капіталу банків за рахунок збитків економічної діяльності банків. Зменшення обсягів власних фінансових ресурсів банків за останній рік досягло критичної межі.

Впродовж 2016-2017 років ситуація дещо покращилася, спостерігається тенденція щодо зростання розміру власного капіталу та перевищення наближення його значення до рівня початку 2012 року. Це сприяло підвищенню питомої ваги власного капіталу до рівня 12,2%. Деталізацію та динаміку окремих складових зобов'язань банків представлено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Динаміка зміни структури зобов'язань банків України (розраховано автором за матеріалами [1])

Показники	Період											
	01.01.2013		01.01.2014		01.01.2015		01.01.2016		01.01.2017		01.01.2018	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Кошти банків	213 710	22,3	209 501	21,9	296 882	25,4	287 668	25,0	126 329	11,1	89 233	7,6
Кошти юридичних осіб	227 725	23,8	234 948	21,6	261 372	22,4	317 626	27,6	369 913	32,7	403 927	34,4
Кошти фізичних осіб	369 906	38,7	433 726	40,0	416 371	35,6	389 060	33,8	437 152	38,6	478 565	40,8
Інші залучені кошти	32714	3,4	44505	4,1	49090	4,2	46027	4,0	108850	9,6	110 640	9,4
Інші зобов'язання	112929	11,8	133527	12,3	144934	12,2	110464	9,6	90271	8,0	90396	7,7
Зобов'язання	956983	100	1085496	100	1168827	100	1150672	100	1132515	100	1172761	100

За даними таблиці 2., можна зробити висновок, що зобов'язання банківської системи з початку 2013 року збільшилися на 22,5%, і склали на 1.01.2018 року 1 172,8 млрд. грн. Зростання обсягу зобов'язань відбувається значною мірою за рахунок коштів клієнтів, які складають 75,2% загальних зобов'язань. За період дослідження кошти клієнтів банківської системи України збільшилися на 47,7 %, та на 1.01. 2018 року склали 882,5 млрд. грн. Таке зростання зумовлено насамперед впровадженням нових ІТ-рішень; інтернет-маркетингового напрямку, вдосконаленням можливостей дистанційного обслуговування, підвищенням якості обслуговування та запропонованими банками різноманітними депозитними програмами [2, с.179]. Кошти банків за аналізований період скоротилися в цілому на 58,2%, але вони значно змінили свою частку, яка складає станом на 01.01.2018 року 7,6% у складі загальних зобов'язань банку.

Зростання фінансової напруженості негативно вплинуло на банківський сектор України та призвело до суттєвого обмеження спроможності банків залучати фінансування на міжнародних фондових та кредитних ринках. Цей економічний спад, в першу чергу пов'язаний з швидким падінням української національної валюти та спадом виробництва, мав негативний вплив на фінансовий сектор залучення та запозичення фінансових ресурсів [3, с.135].

Вкладники банків також зазнали негативного впливу погіршення фінансово-економічної ситуації, включаючи девальвацію гривні. Протягом 2014-2015 років клієнтський депозитний портфель населення зменшився на 10,3%. Причиною цього була політична нестабільність та девальваційні очікування громадян, та як наслідок – недовіра до національної валюти, що в, свою чергу, зумовлює значний інтерес до скуповування готівкової іноземної валюти та вилучення валютних депозитних вкладів. Клієнтський депозитний портфель юридичних осіб збільшився за період дослідження на 77,4%, при цьому також зросла його частка у сукупних зобов'язаннях банківської системи до 34,4%.

Частка коштів клієнтів - фізичних осіб на 1.01.2018 року складала 40,8%, при цьому вперше з початку 2016 року продемонструвавши зростання. Обсяг залучених коштів від юридичних осіб показав випереджаючі темпи зростання порівняно з іншими складовими зобов'язань банківської системи.

В цілому, варто відзначити, що в останні роки спостерігається тенденція щодо зміни структури клієнтського портфелю вітчизняних банків, при якій вирівнюється частка коштів фізичних та юридичних осіб. При цьому депозити населення перестають бути основним джерелом формування ресурсної бази банків України. В таких умовах однією з важливіших завдань банківської діяльності є оптимізація ресурсної бази, яка визначає масштаби розвитку банків та підвищення об'єму прибутку [4, с.176].

Зростання обсягів залучених банками коштів від фізичних та юридичних осіб впродовж останнього року виступає позитивним фактором в фінансовій стабілізації банківської системи України. Основним джерелом фондування кредитних операцій банківського сектору залишаються кошти фізичних та юридичних осіб. Портфель коштів клієнтів складає на 1.01.2018 року 75,2% зобов'язань банківської системи України, демонструвавши тенденцію постійного нарощування в порівнянні з початком 2013 року (62,5%).

Таким чином, в період фінансової кризи структура депозитного портфелю банків змінюється, коли переважним джерелом збільшення ресурсної бази становлять короткострокові кошти. Це робить ресурсну базу нестабільною та стримує видачу банками довгострокових кредитів для розвитку економіки України. В цих умовах збільшується значення депозитної політики банків по залученню строкових пасивів, що безпосередньо поєднується з їх можливостями адекватно та ефективно використовувати залучені ресурси. Ці обставини зумовлюють необхідність вдосконалення ресурсної політики банків з метою подальшого розвитку вітчизняної банківської системи та наближення її до світового рівня.

Таким чином, можна зазначити, що розвиток вітчизняної банківської системи відбувається під впливом негативних як внутрішніх так і зовнішніх тенденцій, тому активізація кредитної діяльності банків повинна супроводжуватися поверненням довіри клієнтів до банківських установ, формуванням надійної та стійкої ресурсної бази з невисокою їх вартістю. Для підтримання своєї ресурсної бази на належному рівні, банки повинні відзначити оптимальну депозитну політику стосовно залучення нових клієнтів, яка веде до зростання дешевих ресурсів, та проводити належну роботу з формування стабільної частини ресурсів за рахунок залучення такого перспективного виду, як депозити фізичних осіб. Основними стратегічними напрямками банків у сфері залучення коштів клієнтів повинні бути: розширення обсягів залучених депозитних коштів, що перебувають тимчасово у його розпорядженні; вдосконалення старих й упровадження нових форм і методів залучення різних категорій вкладників; проведення науково-дослідницької та аналітичної роботи; активне використання реклами; розширення ділових контактів з клієнтами.

Література

- 1.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
- 2.Тарасевич Н.В. Проблеми та напрямки розвитку ринку кредитування фізичних осіб / Н.В.Тарасевич // Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. Збірник наукових праць.-2009. - №49. – С.177-182.
- 3.Тарасевич Н.В., Тарасевич А.П. Сучасний стан розвитку ринку державних запозичень в Україні/ Н.В.Тарасевич, А.П.Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць.-2012.-№1 (44). – С.129-139.
- 4.Тарасевич Н.В., Гурба Н.О.Сучасні аспекти залучення та утримання клієнтів банку / Н.В.Тарасевич, Н.О.Гурба // Молодий вчений: науковий журнал.-2016.-№.5(32). – С.175-177.